

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 23 februari 1938 kl. 10 f. m.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner om viss ändring i bestämmelserna om sättet för val av förstakammarledamöter i stad, som utgör egen valkrets.

Uti de likalydande till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 62 i första kammaren av herr *Öman m. fl.* och nr 121 i andra kammaren av herr *Arneberg m. fl.* hemställes, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till bestämmelser av innehåll, att i stad, som utgör egen förstakammarvalkrets, skola vid val av stadsfullmäktige tillika utses suppleanter för dessa med uppgift att vid förfall för stadsfullmäktige delta i val av ledamöter till första kammaren.»

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionerna.

Intill år 1921 valdes första kammarens ledamöter av landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej deltog i landsting. Mellan dessa båda valkorporationer förelåg bl. a. den skillnaden, att suppleantinstitutionen var införd för de förra men däremot ej för de senare. Ett behov av tillgång till suppleanter för ifrågavarande stadsfullmäktige visade sig emellertid föreligga särskilt vid de tillfällen, då de förrättade val av ledamöter till första kammaren. Bland annat på den grund hemställde 1913 års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t om förslag till sådana ändringar i kommunallag att vid val av stadsfullmäktige skulle utses suppleanter att inträda såväl vid ordinarie ledamots avgång som vid inträffande förfall. I den proposition, som i anledning härav framlades för 1918 års lagtima riksdag, underströk föredragande departementschefen särskilt suppleantinstitutionens behövlighet med hänsyn till förstakammarvalen. Konstitutionsutskottet tillstyrkte också lagförslaget med vissa ändringar i fråga om dess praktiska utformning. Såväl det av utskottet som det i propositionen framlagda förslaget förföll emellertid i följd av kamrarnas skiljaktiga beslut; under det att andra kammaren biföll utskottets hemställan, avtog nämligen första kammaren densamma. Första kammarens beslut synes dock icke haft sin grund i en principiellt avvisande inställning emot suppleantinstitutionens införande utan i förslagets enligt kammarens mening mindre tillfredsställande tekniska utformning.

Genom den år 1921 slutligt genomförda författningsreformen kom frågan

om suppleantinstitutionens införande i ett delvis annat läge. Som en följd av beslutet om en förhöjd valrättsålder till de korporationer, som skulle utse första kammarens ledamöter, överfördes nämligen valrätten från stadsfullmäktige i de större städer, som icke deltog i landsting, till särskilt utsedda elektorer; vid val av dessa skulle jämväl utses suppleanter för dem. Den omständigheten, att stadsfullmäktige alltså efter de år 1921 genomförda grundlagsändringarna icke längre i något fall var valkorporation till första kammaren, anfördes också av konstitutionsutskottet vid 1928, 1930 och 1932 års riksdagar — i dess av riksdagen godkända utlåtanden i ämnet — som ett av skälen för att då avstyrka väckta förslag om införande av suppleantinstitutionen för de kommunala fullmäktigeförsamlingarna.

Ett förändrat läge har emellertid åter inträtt i och med de vid 1937 års riksdag genomförda grundlagsändringarna. Härigenom har, samtidigt som en enhetlig rösträttsålder införts, valrätten till första kammaren helt återförts till kommunallivets grund; elektorsinstitutionen har avskaffats, och förstakammarvalen skola åter förrättas av landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som icke deltaga i landsting. I de av dessa städer, vilka tillhöra samma valkrets som landstingsområde, skola stadsfullmäktige bland sina ledamöter utvälja dem, som skola deltaga i riksdagsmannavalet; stadsfullmäktige skola härvid inom sig jämväl utse suppleanter för dessa. I Stockholm och Göteborg, som var för sig utgöra en valkrets vid förstakammarval, skola stadsfullmäktige däremot omedelbart utse första kammarens ledamöter.

I Stockholm och Göteborg finnes alltså till skillnad från vad som gäller i övriga valkretsar icke möjlighet att vid förhinder för valman att deltaga i förstakammarvalet inkalla någon suppleant. Frågan om införande av stadsfullmäktigesuppleanter har därför för dessa båda städers del kommit i ett liknande läge som före den år 1921 genomförda författningsreformen. Med hänsyn till de förevarande valens rikspolitiska betydelse bör ett förhinder för en stadsfullmäktig att deltaga i valet, såsom svår sjukdom eller dylikt, icke få kunna utöva inflytande på valutgången. Utskottet anser därför i likhet med motionärerna att även i Stockholm och Göteborg suppleant bör finnas att tillgå för stadsfullmäktigeledamot, som är förhindrad deltaga i förstakammarval.

En närmare utredning i ämnet genom Kungl. Maj:ts försorg synes emellertid vara erforderlig såväl med hänsyn till frågan, vilka författningsändringar som äro behövlige, som till frågan om den praktiska utformningen av ett förslag i ämnet. Utskottet anser sig därför i denna del kunna inskränka sig till att framhålla följande. Om man på sätt i motionerna föreslagits begränsar suppleantinstitutionens användning till förstakammarvalen, förlora de principiella erinringar, som åren 1928, 1930 och 1932 riktades mot dess införande för kommunernas beslutande organ, sin giltighet. Förutsättningarna och sättet för suppleants inkallande vid förstakammarval i Stockholm och Göteborg synas böra vara desamma som beträffande stadsfullmäktigesuppleant, vilken utsetts till valman för stad, tillhörande samma valkrets som landstingsområde.

Under åberopande av vad sålunda ovan anförts får utskottet hemställa, att riksdagen med bifall till de förevarande motionerna i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla om utredning och förslag till bestämmelser av innehåll, att i stad, som utgör egen förstakammarvalkrets vid val av stadsfullmäktige tillika skola utses suppleanter för dessa med uppgift att vid förfall för stadsfullmäktig deltaga i val av ledamöter till första kammaren.

Stockholm den 22 februari 1938.

På konstitutionsutskottets vägnar:

C. A. REUTERSKIÖLD.

Närvarande: herrar Reuterskiöld, Strömberg, Lindmark, Bergman, Rahmn*, Fredrik Ström*, Karl August Johanson, Hårdin, Öman, Karl Andersson, Fast*, Andersson i Ovanmyra, Vougt, Holmbäck, Lundqvist*, Andersson i Malmö, Eriksson i Tostered, Arnemark, Hällgren och Fält.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservationer:

1) av herr Reuterskiöld, som ansett att utskottets yttrande bort hava följande lydelse:

»Intill — — — (= utskottet) — — — densamma.

Genom — — — (= utskottet) — — — fullmäktigeförsamlingarna.

Ett förändrat — — — (= utskottet) — — — ledamöter. I Stockholm — — — (= utskottet) — — — suppleant.

Detta förhållande kan visserligen vid ett första påseende, såsom också av motionärerna framhållits, synas egendomligt och olämpligt, men utskottet anser likväl starka skäl tala emot ett bifall till motionerna. Skulle suppleanter utses, må vara allenast i de båda nämnda storstäderna, såsom kommunala suppleanter för alla de fall då ordinarie stadsfullmäktig vore hindrad, måste häremot dels göras alla de invändningar som gälla beträffande kommunala fullmäktigsuppleanter i allmänhet, dels framhållas att det sedermera endast bleve en tidsfråga, när sådana suppleanter måste införas överallt. Om å andra sidan suppleant *uteslutande skulle inträda vid förstakammarvals förrättande*, i regel sålunda vart 8:de år, är uppenbart, att bestämmelserna härom *icke kunna införas i kommunala vallagen*, som blott avser den kommunala och icke den politiska verksamheten, utan *måste intagas i riksdagsordningen*, där övriga bestämmelser finnas om suppleanter vid sådana val, då suppleanterna icke hava någon annan uppgift; utskottet kan icke finna en dylik grundlagsändring vara påkallad av något behov, som måste tillgodoses. Men därjämte bör starkt understrykas, att *dgliska suppleanter icke heller kunna anses förenliga med principen* att det är de aktuellt verksamma kommunalrepresentanterna som skola välja första-kammar-

ledamöter; suppleanterna må antagas vara huru väl skickade som helst för kommunala värv, så kvarstår här likväl det faktum, att de genom sitt val till suppleanter för allenast första-kammarvalen icke erhållit några som helst kommunala funktioner i egenskap av fullmäktige, oaktat första-kammarvalet just är lagt i de kommunala fullmäktiges händer såsom representation för staden. Vore fullmäktige vid sagda val uteslutande ett slags elektorer, skulle saken ställa sig annorlunda, men 1937 års reform har uttryckligen angivits bygga på en helt annan grund och lämnat elektorssynpunkterna alldeles ur räkningen. Härtill kommer, att införandet av en dylik *politisk suppleantsinstitution* ingalunda skulle innebära säkerhet mot alla sådana missöden, som i motionerna antydhas, och att medlet sålunda knappast bleve effektivt ens i det synnerligen obetydliga antal fall, där en fulltalig väljarkår vid första-kammarval kan utgöra nödvändig förutsättning för att utgången av valet icke skall bliva annan än den på förhand beräknade.

Vägas skälen för och emot den föreslagna reformen, finner utskottet sålunda skälen emot äga större bärvidd och starkare grund, och utskottet hemställer därför,

att motionerna I: 62 och II: 121 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

2) av herrar *Fast, Andersson* i Ovanmyra och *Vougt*, som anfört följande:

»Enligt § 6 mom. 1 riksdagsordningen, sådant detta lagrum lyder efter de år 1937 genomförda grundlagsändringarna, skola första kammarens ledamöter väljas av 'landstingen och stadsfullmäktige i de städer, som ej deltaga i landsting'. Första kammaren skall alltså nu liksom före år 1921 utses av kommunalt verksamma korporationer. Förstakammarvalens återförande helt till kommunallivets grund var också ett led i den nyligen träffade uppgörelse, varpå det citerade grundlagsstadgandet vilar, och som bl. a. innebar avskaffandet av den förhöjda rösträttsåldern för urväljarna till första kammaren. Genomförandet av det i motionerna framförda förslaget skulle leda till ett sönderbrytande delvis av denna grund. Där föreslås nämligen införande för Stockholm och Göteborg av en suppleantinstitution, vilken icke skulle fungera för stadsfullmäktige som kommunalt verksamma organ enligt kommunallagarna utan endast för stadsfullmäktige som förstakammarväljare. De föreslagna suppleanterna skulle därför endast till namnet bliva 'stadsfullmäktige' suppleanter men i själva verket bliva ett slags elektorssuppleanter. Genomförandet av motionärernas förslag skulle därför också obetingat tarva grundlagsändring. Tillräckligt bärande skäl för en grundlagsrevision i förevarande hänseende hava emellertid enligt vår mening icke anförts av motionärerna och kunna icke heller anses föreligga. Vi ha därför inom konstitutionsutskottet yrkat avslag på de förevarande motionerna.»